

plíny, často je potřeba širší, interdisciplinární pohled. Peregrin nám nabízí filosofický naturalismus ve špičkové podobě: v problematice se dobře vyzná, má načtenou relevantní literaturu, jeho argumentace je výtečná. Navíc má dar, kterým disponují jen ti nejlepší popularizátoři: komplikovaná témata dokáže vysvětlit jednoduchým způsobem, za pomoci výstižných příkladů a srozumitelného jazyka. Budme vděční, že je toho v české akademické filosofii někdo schopen.

Filip Tvrďý

Filosofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava
filip.tvrdy@uniba.sk

Pomník nebo myslitelská výzva? K Hejdukově interpretaci Hejdánkovy nepolitické politiky

Tomáš Hejduk: Nepolitická politika v díle Ladislava Hejdánka

Praha, Filosofia 2022. 457 s.

Tomáš Hejduk publikoval v nakladatelství Filosofia rozsahem, tematicky i ambicí velké monografické dílo věnované nepolitické politice Ladislava Hejdánka. Autor se pokouší na více než 450 stranách, s úctyhodným seznamem primární i sekundární literatury, o celkovou interpretaci politické filosofie Ladislava Hejdánka, zhuštěné v nejvýraznějším topos Hejdánkovy filosofické politiky, tedy v sousloví „nepolitická politika“. Jedná se však skutečně o interpretaci Hejdánkovy politické filosofie, která by pro naši filosofickou obec znamenala novou myslitelskou výzvu, nebo spíše o oslavné či apologetické dílo, které autor recenze vyjádřil slovem „pomník“? Tuto otázku se pokusíme v recenzi zodpovědět. Recenzent seznámí čtenáře s několika kritickými poznámkami a otázkami, jež by mohly a měly vést ke kritické diskusi.

Autor si v předmluvě uložil několik úkolů, načrtl metodu postupu a poskytl několik vlastních interpretačních tvrzení. Použijeme je jako klíč k rozsáhlému Hejdukovu dílu a podíváme se, zda a jak vytyčené úkoly v předloženém díle vyřešil, jak se řídil načrtnutými metodami a jakou roli hraje jeho vlastní interpretační tvrzení v pojednáváním díle. Jejich přehled: 1) dědictví Hejdánkovy politické filosofie, 2) „nějak se k tomu postavit“, 3) Hejdánkův „platonismus“, 4) nehejdánkovsky věrné dlouhé citování, 5) veřejné angažování filosofů, 6) systemizace nesystematických příspěvků,

7) zastavení se u tvrzení, podle kterého se „Hejdánkovo myšlení... totiž v podstatě neproměňuje v čase a drží stále stejný tvar“, 8) zkoumání rozumné koncepce nepolitické politiky jako hlavní cíl, 9) nerozvíjení a neobhajování ústřední koncepce nepředemětného myšlení a skutečnosti, ale odkazování na ni, 10) objektivnost ve spojování textů a myšlenek, které autor sám nespojoval a jejich strukturování v celek, 11) domýšlení, doříkání, rozvíjení Hejdánkových konceptů „po svém“, 12) aktualizace a kontext nepolitické politiky v českém myšlení ve vztahu k pravdě, 13) vztah politiky a morálky.

Než se zamyslíme nad tím, jak se Hejduk vyrovnal s úkoly, které si uložil, podívejme se, jak rozdělil a artikuloval Hejdánkovu politickou filosofii. Nepolitická politika je rozehrána v devíti kapitolách: 1. „Život“. Zde autor předkládá prozatím nejucelenější intelektuální, občanskou i osobní Hejdánkovu biografii. Čerpá z Hejdánka i z textů a svědectví většiny jeho interpretů; 2. „Nepolitická politika“ je klíčové téma Hejdánkovy politické filosofie, zděděné od Havlíčka, Masaryka a Rádlá. Všichni jsou zde zmíněni, ne však analyzováni natolik, jak by čtenář vzhledem k zasažení do širšího filosofického i politického kontextu očekával; 3. „Charta 77“ představuje nejznámější Hejdánkovo veřejné, občanské angažmá, zároveň dokumentované a reflektované zejména prostřednictvím *Dopisů přáteli*. Vskutku pozoruhodný výklad prostřednictvím Uhlovy ortodoxie, Pithartova rozdělení disentu na protestující a reflektující, přidání vlastní „praktické“ kategorie a vcelku originální analýza prostřednictvím „nehnuté neúčelovosti“, jež vystihuje nehýbající se stanovisko Charty, jež Hejdánek žárlivě a vášnivě střežil; 4. Intelektuál a politika zachycuje polemiku s Havlem, odpověď na Havlovu kritiku. Recenzentovi se zde výklad jeví příliš apologetickým, bez hlubšího zpracování vzájemného kritického vztahu obou aktérů a registruje až příliš rychlé postavení se na Hejdánkovu stranu v referovaném sporu; 5. „Filosof a politika“ obsahuje Hejdánkovu teoretickou reflexi vztahu filosofie a politiky; 6. „Politický realismus: pravda, reflexe a bída“. Lze u Hejdánka mluvit o filosofickém realismu? Asi ano, odkaz na Williamse ve vyjasnění však mnoho nepomáhá. Antagonizace realismu a moralismu pomáhá trochu více. Orientace na pravdu, na sebe a na bídu? Orientací na pravdu a na druhé lze přitakat, orientace na bídu však tahá za uši: Hejdánkovi přece mnohem spíše jde o překonání bídy než o to, aby na ni fascinovaně hleděl, což zmíněný obrat naznačuje. Právě tak titulky podkapitoly: „Hledání pravdy versus pomoc deklasovaným“ zní poněkud provokativně, ale v tomto případě musí recenzent uznat, že autor dobře postihl jednu důležitou Hejdánkovu intenci; 7. „Morálka, slušnost a etika štěrnosti“ obsahuje hejdánkovské varování před slušností, adekvátní vysvětlení, proč byla pro Hejdánka důležitá zákonnost, důstojnost, právo a spravedlnost a proč kritizoval přirozoprávní koncepce. Není jasné, odkud se tu vzala štěrnost, co jí autor míní a proč do této kapitoly autor zařadil Patočkův negativní platonismus, ten by mnohem spíše patřil do kapitoly věnované Hejdánkově méontologii, která tam však není. Morálka a etika nepochybně k Hejdánkově politické filosofii patří a vymezování je-

jich vzájemného vztahu je pro interpretaci jeho postoje nepostradatelné; 8. „Pravá politika“ je jedním z podstatných Hejdánkových témat, nicméně zde by recenzent čekal vyrovnání s kritikou, že Hejdánek se dopouští politického platonismu, chybí mu hlubší reflexe reálné demokratické politiky, nepočítá vážně se společenskou a politickou pluralitou a současnými (nejen) českými občany; 9. „Filosofie, víra a teologie“ je dodatek, který pátrá po kořenech Hejdánkovy filosofie ve víře. Autor charakterizuje víru, která je filosofická, ale opomíjí přitom Hejdánkův důraz, že je i obecně antropologická, a načrtává křesťanskou filosofii. Tady se Hejdkuk opatrně vydává vlastní interpretační cestou, protože Hejdánek sice na konci padesátých let napsal „Prolegomena ke křesťanské filosofii“ (která ovšem v soupisu literatury nevidím a nejsem si jist, zda bych je v brněnském archivu našel), ale následně opakovaně zdůrazňoval, že nechce dělat křesťanskou filosofii, ale filosofii, a k tématům křesťanství a víry tedy nepřístupovat teologicky, ale filosoficky. Nad názvem dodatku by pravděpodobně trochu nebo i více nadsakoval. Hejdkuk zde v zásadě shrnuje Hejdánkovu politickou filosofii i filosofickou politiku a naznačuje, proč a jak rozumí křesťanství a filosofii: je centrovaná v pravdě a víře.

Názvy jednotlivých kapitol jsou v zásadě přiměřené Hejdánkově politické filosofii, recenzentovi však chybí argumentačně podložené vysvětlení, jak právě k nim autor dospěl; celkově působí spíše jako vytahování králíků z klobouku.

Vraťme se nyní k předmluvě. Recenzentovi v knize chybí závěr, v němž by autor kriticky a sebekriticky zhodnotil, jak se mu podařilo odpovědět na otázky, které v předmluvě položil.

Ad 1) Autor vzal vážně Hejdánkovo politicko-filosofické dědictví a pokusil se ho komplexně zpracovat. Za to mu patří poděkování filosofické obce a jeho kniha si zaslouží řádnou kritiku a širší kritickou diskusi, po které Hejdánek vždy volal.

Ad 2) Postavil se k němu, ovšem spíše jako biograf a historik filosofie než jako filosof v hejdánkovském smyslu.

Ad 3) Dosti stručně Hejdánka zařadil mezi platoniky, ale nevyvodil z toho žádné jiné konsekvence a závěry, především se kriticky nezamyslí nad tím, co z filosofického i politického hlediska znamená pravá politika. Recenzent pochybuje o tom, že stačí pouze opakovat to, co o této problematice řekl Hejdánek.

Ad 4) Dobrá sebekritická poznámka. Hejdánek opravdu neměl citování, natož dlouhé citování, rád. Opakovaně říkal, že ten, kdo cituje, nic filosoficky nedělá. Při interpretaci jiných filosofů se ptal: Co nového či alespoň jiného než autor interpret řekl? Pokud interpret ve srovnání s interpretovaným autorem neřekl nic nového, potom Hejdánek neviděl důvod, proč by dotyčné dílo měl číst. Proč chodit ke kovářičkovi, když můžeme jít ke kováři? Tuto otázku musíme položit také autorovi. Proč číst Hejdkuka, když můžeme číst Hejdánka?

Ad 5) Hejdánek se nepochybně veřejně angažoval jako filosof. Lze za veřejné angažování považovat i spis o Hejdánkově veřejném angažování se?

Ad 6) Opravdu autor systemizuje či systematizuje Hejdánkovu nepolitickou filosofii? S jakou teorií systému autor pracuje? Není původní Hejdánkova koncepce systematictější než autorova interpretace?

Ad 7) Opravdu platí toto tvrzení? To, že to říkal sám Hejdánek, ještě není důkaz, že to tak opravdu je. V raném pojednání o pojmu pravdy u Masaryka, Rádlu a Kozáka je patrné, že Hejdánek vychází z daných autorů a z Hromádky. (1949) V pojednání o Rádlově pojetí pravdy z roku 1952 se v poslední kapitole, věnované poradlovské ontologii, objevuje pojem a koncepce nepředmětného, zřejmě se projevuje vliv Patočky. V dalších studiích bychom mohli postupně odhalovat vliv Whiteheada, Jasperse, Teilharda de Chardin, Husserla, Heideggera atd. Když srovnáme Hejdánkovy studie z let padesátých, šedesátých, sedmdesátých, osmdesátých, devadesátých atd., tak některé věci se opakují a vrací, ale ty studie přece jen nejsou tematicky a formou zpracování stále stejné. Takže recenzent se nepřiklání k Hejdánkovu a k Hejdukovu tvrzení. Diachronní analýza by měla doplnit analýzu synchronní.

Ad 8) Autor jasně nevyložil, co rozumí rozumnou koncepcí nepolitické politiky. Myslí jí něco jiného než Hejdánek? Jak rozumí pojmu rozumu?

Ad 9) Autor nechává stranou koncept „nepředmětného myšlení“, což je pochopitelné vzhledem k tomu, že mu nejde o ontologii, ale o politickou filosofii, ale protože se mu tam ta problematika opakovaně dere, např. když pojednává Patočkův negativní platonismus, tak mu jednu kapitolku věnovat mohl.

Ad 10) Autor se domnívá, že je objevné, když spojuje Hejdánkovy myšlenky a texty, které Hejdánek sám nespojoval. O tom recenzent pochybuje.

Ad 11) Autor se pokouší domýšlet Hejdánkův realismus, práci historika, moralizování, pravou a nepravou politiku, otázku proč filosof prohrává s úspěšným politikem a další témata, ale o tom, že by předložil celek či celkový systém Hejdánkovy nepolitické politiky, recenzenta nepřesvědčil. Mnoho jeho vlastního myšlení oproti tomu, co už řekl či napsal Hejdánek, recenzent nenachází.

Ad 12) Aktualizaci a kontext nepolitické politiky v českém myšlení ve vztahu k pravdě vypracovává Hejduk zpětně vzhledem k Hejdánkově vlastní nepolitické politice, nedělá to ve vztahu k současnosti. Hejdánek se opakovaně ptal: Co dané dílo znamená pro nás dnes? Jakou roli by dnes mohlo či mělo hrát? Jak se vztahuje k budoucnosti? Jakou budoucnost připravuje či ohlašuje? Tyto otázky a pokusy o jejich odpovědi recenzent v recenzovaném díle postrádá.

Ad 13) Vztah morálky a politiky u Hejdánka autor zanalyzoval poměrně dobře. Otázka zní, zda totéž platí nyní i pro nás, jak bychom se nyní z filosofického a morálního hlediska měli vztahovat k politice dnes. Považuje autor Hejdánkův koncept za univerzální návod takového vztahování se? Platí pro filosofa i odpovědného občana totéž v situaci posttotalitárního, nedemokratického státu a v sice pokulhávající, ale přece jen víceméně funkční liberální demokracii?

Navzdory spíše kritické recenzi se domnívám, že se jedná o zajímavé a záslužné dílo, byť jde spíše o pomník než o kritickou interpretaci či myslitelskou výzvu.

Oceňuji nicméně, že na několika místech, týkajících se Hejdánkovy role v Chartě 77, reflexe nepolitické politiky, vztahu filosofie a politiky, morálky a politiky a posléze vztahu filosofie a křesťanství, pravdy a víry, se autor pokusil vydat vlastním interpretačním směrem. Vytkl bych mu ovšem nevyjasněnou metodu postupu, na mnoha místech malou interpretační odvahu a zejména nepoložení otázek, co pro nás Hejdánkovo dílo znamená dnes, co je z něj dosud aktuální a co je už spíše dobové, historické, hodící se spíše k uložení do muzea či do archivu. Myslím si, že autor se mohl trochu více věnovat i Hejdánkovu vztahu k socialismu a marxismu, otázce, proč se myšlenkově hlásil k sociální demokracii a proč byl – kráčeje v Masarykových a Rádlových stopách – kritický k liberalismu. Částečně tak činí jen v kapitole věnované demokratičnosti a sociálnímu programu a v dodatku o Kosíkoví. Také naše současná i evropská a západní demokracie přišly trochu zkrátka. Rovněž se autor nevěnoval Hejdánkově kritice Patočkovy kritiky Masaryka a Rábla, což by nepochybně patřilo k tématu nepolitické politiky.

Přes výše uvedené výhrady recenzent doporučuje Hejdukovu knihu ke čtení, rád se seznámí s dalšími recenzemi a těší se na kritickou diskusi, kterou by tato publikace mohla vyvolat.

Martin Šimsa

Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem
martin.simsa@ujep.cz

Martin Nodl – Piotr Węcowski (eds.): Marxismus a medievistika: společné osudy?

Praha, Filosofia 2020 (Colloquia mediaevalia Pragensia 22). 241 s.

Přestože úvodům nebývá zpravidla věnována soustředěná pozornost, předmluvu, pod níž jsou podepsáni Martin Nodl a Piotr Węcowski („Medievistika a marxismus: úvodní zamyšlení“, s. 7–13),¹ by čtenář minout neměl. Nejenže se zde objevuje upozornění, že se k zájemcům dostává výstup ze stejnojmenného zasedání, které se konalo na podzim 2019, ale především v něm autoři vysvětlili, že vztah marxismu a medievalistiky byl soustředěn na komparaci vývoje a proměn českého a polského historického myšlení ve druhé polovině 20. století. Přitažlivost takto

1 Všechny stránkové odkazy v závorkách v textu se vztahují k recenzované publikaci.